

уроках мови, удосконалюють навички конструювання різноманітних словосполучень, речень і зв'язних текстів.

Різновидом активної моделі навчання на заняттях з риторики впродовж усього шкільного курсу є інтерактивні технології. Сутність інтерактивних методів полягає в тому, що навчання відбувається шляхом взаємодії усіх тих, хто навчається. Інтерактивні технології передбачають застосування методу моделювання реальних життєвих ситуацій, спрямованих на спільне розв'язання проблеми, а також рольових ігор. Серед інтерактивних технологій прийнятними для використання на заняттях курсу є робота учнів у парах, у малих групах, "уявний мікрофон", обговорення проблеми всією групою.

Висновок. Упровадження в процес вивчення мови риторичного інструментарію даватиме змогу цілеспрямовано формувати комунікативну компетенцію школярів, озброювати їх відомостями загальнорозвиткового характеру, допомагатиме учням опанувати себе, вивчати й розвивати в собі процеси самовдосконалення, самоактуалізації та самореалізації, тобто забезпечить реальне переорієнтування на риторичну особистість; відкриватиме вчителям широкий простір для творчості та виявлення мовником свого професійного потенціалу. Тому проблема риторизації мовної освіти в контексті формування комунікативної компетенції школярів потребує більш детального дослідження.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Іваненко В. К. Риторика: теория и практика целесообразной речи // Вісник Запорізького державного університету: Зб. наук. ст. Філологічні науки / Головний ред. В.В. Савін. – Запоріжжя: ЗДУ, 2004. – №4. – С.59-61.
2. Ипатова И. С. Нериторические вопросы риторики / Русское слово в мировой культуре. – Санкт-Петербург, 2003. – С. 35-45.
3. Сагач Г. М. Риторична особистість. Як її готувати у школі нового типу? / Барви творчості: Наук.-метод. зб. – К., 1995. – С. 65-79.
4. Федоренко В. Розвиток риторичних здібностей старшокласників // Шкільний світ / Упоряд. Г. Федяй. – К.: Шк. світ, 2007. – 128 с.

УДК 371.26

Т.В. Ладиченко

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ КУРСУ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ У СТАРШИХ КЛАСАХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ

У статті розглядаються питання змісту та методів викладання курсу "Всесвітня історія" у старшій школі задля оволодіння учнями певними ключовими і предметними компетенціями, адаптації молоді до реалій сьогодення.

In clause the questions of the contents and methods of teaching of a rate " a global history " at the senior school for possession by the schoolboys concrete key and subject compensation, adaptation of youth to real life are considered.

Національна стратегія навчання і виховання підростаючого покоління в Україні вимагає впровадження нової освітньої парадигми, метою якої є всебічна підготовка молодої людини до життя в багатовимірному, полікультурному, швидкоплинному, політично і соціально неврівноваженому світі, що все більше глобалізується. Україна є складовою цього процесу і не може відокремити своїх громадян від загальносвітових тенденцій. Тому одним із найважливіших завдань сучасної педагогіки є адаптація молоді до реалій сьогодення, розуміння нею свого місця в цьому бурхливому житті, соціалізація особистості різноманітними засобами, зокрема засобами історичних дисциплін.

Історична освіта, особливо в перехідному суспільстві, стає стрижнем консолідації політичної нації, важливим фактором стабільності, єдності, миру і спокою в суспільстві. За попередні роки в освітній системі України нагромаджено значний позитивний досвід формування особистості молодої людини нової незалежної держави в процесі вивчення шкільних історичних курсів. Так курс “Всесвітня історія” відповідно до Стандарту базової середньої освіти побудований на засадах гуманізму, патріотизму, демократії, пріоритету загальнолюдських цінностей, толерантного ставлення до всіх народів світу [2: 6].

Мета статті – розглянути питання змісту та методів викладання курсу “Всесвітня історія” у старшій школі задля оволодіння учнями певними ключовими і предметними компетенціями, адаптації молоді до реалій сьогодення.

Навчальною метою курсу у старшій школі є набуття юнаками та дівчатами знань про недавню історію і сучасність провідних народів світу, в першу чергу, європейських, а також умінь застосовувати знання на практиці. Процес здобуття знань передбачає розвиток розумових та практичних умінь, зокрема критично аналізувати джерела інформації, виокремлювати головну думку, визначати причини і наслідки історичних подій та явищ, давати характеристику визначним особистостям тощо.

Формування історичного мислення при вивченні курсу всесвітньої історії у старшій школі відбувається як під час навчальної діяльності в класі, так і під час самостійної роботи вдома. В старших класах учитель може достатньо часто використовувати таку форму навчальних занять як шкільна лекція. На початку лекції учитель ставить проблемне запитання, на яке учні дадуть відповідь або по завершенні викладу нового матеріалу, або після ознайомлення з додатковими джерелами вдома, або навіть після виконання колективного проектного завдання.

Візьмемо для прикладу одну з важливих проблем курсу в 10-му класі: “Як А.Гітлер спромігся за короткий час перетворити демократичну німецьку державу на тоталітарну і стати диктатором?” Поставивши таке запитання на початку заняття, вчитель веде розповідь про внутрішньополітичне та міжнародне становище Німеччини після Першої світової війни, використовує документи, фото та відеоматеріали про інфляцію, голод, зубожіння німців, що породжувало невдоволення і було сприятливим ґрунтом для появи різних екстремістських течій у суспільній думці.

Якщо є можливість, бажано організувати роботу в групах з вивчення документальних джерел, уривків з художніх творів німецьких письменників, газетних публікацій з презентацією результатів у кінці уроку. Багато цікавих матеріалів до уроку вчитель зможе знайти в книзі: “Адольф Гитлер. Новые факты. Редкие документы. Уникальные фотографии” [4].

Вдома учні прочитають текст підручника і документальні матеріали до розділу. Зокрема в підручнику Т.Ладиченко “Всесвітня історія: 10 клас” розміщено витяг із статті Л.Чорної про А.Гітлера, в якому дається критична характеристика цього історичного персонажу і ставиться схоже проблемне запитання [3: 114-115].

Якщо вчитель вважатиме, що матеріалів уроку і підручника замало для достеменного з’ясування причин перетворення Німеччини на тоталітарну державу, і буде бачити інтерес школярів до постаті А.Гітлера, він (у більшості випадків це вона) може запропонувати учням виконати проект на тему: “Роль Гітлера в історії”, або порівняти постаті двох диктаторів – Гітлера і Сталіна. Для підготовки проекту учні можуть використати працю відомого англійського історика Алана Буллока “Гитлер и Сталин: Жизнь и власть” [5].

Тільки одне застереження: не давати завдання одній групі підготувати проект про позитивні риси нацистського вождя, а іншій – про негативні. В цьому випадку спрацює психологічний фактор і ту групу дітей, які знайомилися з книгою “Майн камф” та іншими творами А.Гітлера, відшуковуючи в них позитивні речі, буде дуже важко переконати в тому, що нацизм – це людиноненависницька теорія. Краще дати можливість всім групам підготувати матеріали з одної теми, але використати різні джерела.

Вивчення даної теми і відповіді на поставлені запитання переслідують не тільки навчальний і розвивальний аспекти, але безумовно й виховний. Адже виховання поваги до людей іншої раси, іншої мови, іншого віросповідання, їх думок, поглядів, точок зору – одне з провідних завдань вивчення історії. Важливо також сформувати у молодих людей неприйняття будь-яких проявів людиноненависницьких ідей та ідеологій, які були досить популярні у ХХ столітті.

Досвід сусідніх країн, особливо багатонаціональної Росії переконує, що вивчення історії титульної нації необхідно поєднувати з вивченням історії національних громад, які разом формують новий соціум, створюють нові традиції толерантного співіснування.

Принцип полікультурності, поважного ставлення до “чужого” який всебічно обґрунтований і висвітлений у концептуальних документах Міністерства освіти і науки України, повинен домінувати як в теорії, так і на практиці [1: 5]. У наш час надзвичайно важливо попередити прояви етнонаціональної винятковості, нетерпимості, антисемітизму, сегрегації та інших негативних явищ, які ще мають місце в нашому житті.

Іншим важливим завданням вивчення всесвітньої історії є формування в учнів певних життєвих компетенцій. Зокрема соціальна компетенція передбачає набуття готовності і вміння брати на себе відповідальність, приймати рішення, виходити з конфліктних ситуацій спокійно, “без крові”, відшуковувати компроміси, не втрачаючи при цьому обличчя.

Комунікативна компетенція передбачає набуття умінь спілкування, формулювання власної думки і вміння вислухати іншого, прийти до спільного знаменника, знайти порозуміння.

Інформаційна компетенція передбачає вміння не лише знаходити інформацію, а й критично ставитися до неї; креативна – розвиток творчих здібностей особистості.

Крім ключових, шкільний курс всесвітньої історії продовжує формування в старших класах і предметних компетенцій, таких як хронологічна, інформаційна, просторова, мовленнєва, логічна та аксіологічна.

Виникає важливе запитання: яким чином досягти поставлених завдань? На нашу думку, ці важливі завдання можуть бути досягнуті шляхом інноваційного навчання, адже саме для інноваційних занять характерні: максимальна щільність, насиченість різними видами пізнавальної діяльності, запровадження самостійної діяльності учнів, використання програмованого і проблемного навчання, здійснення міжпредметних зв'язків, усунення перевантаженості учнів.

Які ж саме форми вивчення курсу всесвітньої історії будуть найбільш оптимальними у старших класах? На думку автора з метою розвитку в старшокласників критичного мислення та для підготовки до навчання у вищих навчальних закладах, перспективними є такі форми роботи як семінарсько-практична та практикум. *Семінарсько-практичне заняття* – це форма навчання, що покликана забезпечити: узагальнення, поглиблення й розширення програмного матеріалу попередньо засвоєного під час уроків формування нових знань, доопрацьованого в процесі самостійної та індивідуальної роботи і колективного творчого обговорення в класі.

Плануючи роботу, вчитель заздалегідь визначає перелік тем семінарських занять, користуючись навчальною програмою. План семінарського заняття учні мають отримати за два тижні до його проведення. Організація підготовки до занять семінарського типу вимагає підготовки як з боку вчителя, так і з боку школяра.

Викладач має:

- здійснити вибір вузлових тем, які є важливими для формування основних понять та розуміння закономірностей і містять конкретний та яскравий матеріал, наприклад, у курсі всесвітньої історії у 10-му класі – це тема про становлення тоталітарних режимів в Європі у 20-30-х рр. ХХ ст., а в 11-му – тема Другої світової війни;
- забезпечити підбір доступної для старшокласників літератури та першоджерел з теми, оскільки одне із завдань семінару полягає в тому, щоб сформувати навички

роботи з науковою літературою, довідниками, матеріалами періодичних видань тощо.

Організація практично-семінарських занять потребує виконання таких видів робіт, як:

- вивчення першоджерел, аналіз відповідних документів;
- самостійне опрацювання навчально-методичної та наукової літератури;
- складання плану, тез відповідей на поставлені запитання;
- підготовка повідомлень, рефератів та доповідей, їх захист в усній формі під час заняття.

Семінарсько-практичне заняття передбачає співпрацю вчителя і учня під час його проведення. Зокрема, колективне обговорення окремих вузлових питань теми за заздалегідь виробленим планом на основі аналізу додаткової літератури й джерел, підведення підсумків, систематизація та узагальнення отриманих знань.

Наслідком проведення семінарсько-практичного заняття має бути оволодіння слухачами науковими методами аналізу явищ та проблем, формування в них навичок самоосвіти.

Характерною особливістю курсу всесвітньої історії у старших класах є можливість організації навчальної діяльності учнів через практикуми.

Практикум – *форма організації навчального процесу під час якої діяльність школярів спрямовується на вирішення практичних наукових завдань на основі раніше вивченого теоретичного матеріалу та сформованих умінь.*

Особливістю практикуму є те, що він передбачає використання отриманих знань та вмінь у нових навчальних ситуаціях.

Розрізняють такі види практикумів:

- практикуми, спрямовані на розвиток пізнавальних умінь та навичок (у курсі всесвітньої історії це можуть бути навички роботи з документами в яких зафіксовані різні точки зору на певні події);
- практикуми, спрямовані на розв'язання життєвих ситуацій, зокрема конфліктів, обробку результатів соціологічних досліджень, даних анкет та опитування тощо;
- практикуми, пов'язані з перевіркою результатів творчо-пошукової діяльності школярів.

Які ж методи вивчення даного курсу обрати? Над цією проблемою працювали визначні вітчизняні та зарубіжні педагоги. За радянських часів загальнодидактичні та методичні теорії визначення змісту, форм та методів навчання розробляли такі вчені, як А. Алексюк, Ю.Бабанський, О.Вагін, П.Гора, І.Лернер, М.Скаткін та ін. В їхніх працях ґрунтовно розглянуті теоретичні основи класифікації методів навчання історії, зокрема всесвітньої історії, методика їх застосування залежно від завдань уроку, питання ефективності різних методів тощо.

Серед російських авторів найзмістовніше сучасні методи та форми навчання історії схарактеризовані в працях М.Студенікіна та О.Захарової [9]. Остання, зокрема дає такі рекомендації учителям, які працюють в старших класах: “Необхідно спиратися на вже наявні знання учнів, отримані ними в основній школі не лише з історії, але й з інших гуманітарних предметів. Необхідно максимально відійти від учительського монологу, організувати різноманітні діалогові форми навчання, вводити елементи обговорення проблем, дискусій або полеміки, аналіз різних точок зору на дану проблему, підключати елементи історіографії” [9: 4].

Визначний європейський дослідник Р.Страдлінг, експерт Ради Європи з питань освіти, теж зробив вагомий внесок у з'ясування проблеми відбору змісту та методів навчання історії [10]. Він, зокрема радив укладачам шкільних програм та підручників з історії “першочергову увагу приділяти навчанням підходам: як поєднати першоджерела, що відображають різні точки зору (ракурси), як подавати протилежні інтерпретації одних і тих самих подій і що робити з темами і питаннями, які, вірогідно, є суперечливими і чутливими у багатонаціональному і багатокультурному суспільстві” [10: 5].

Його колега професор Гіта Штайнер-Хамсі в 90-х р. ХХ ст. висловила тезу про необхідність багаторакурсності у викладанні історії, зокрема недавньої історії європейських країн. На одному з семінарів для викладачів історії європейських країн вона зазначала, що необхідність “заповнити прогалини і подолати замовчування у підручниках з історії через просування альтернативного викладу, який не є етнічно упередженим і який звалює усі біди на меншини” має однаково важливе значення як для західноєвропейських держав з імміграційними меншинами, так і для країн Східної Європи, де серед корінного населення є усталені меншини – питання яке здається має відчутний резонанс у першій декаді ХХІ-го століття [11: 12].

Серед сучасних українських учених, в працях яких висвітлюються методи навчання в загальноосвітніх та вищих навчальних закладах, слід назвати В.Бондаря, С.Гончаренка, Ю.Мальованого, О.Савченко, М.Сметанського [8] та ін. Значний внесок у розробку проблеми інтерактивного навчання внесла відомий український педагог О.Пометун [6; 7]. Вона пише: “Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається тільки шляхом постійної, активної взаємодії усіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і учень, і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб’єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлектують з приводу того, що вони знають, уміють і здійснюють” [7: 13].

Досвід передових учителів з викладання курсу всесвітньої історії у старшій школі показує, що під час застосування інтерактивних технологій роль учителя та учня значно змінюються, викладач фактично перетворюється на диригента, а кожен учень виконує як свою сольну партію, так і співпрацює з товаришами.

Довіра, повага, спілкування, стимуляція почуття гідності, здатності відповідати за себе є головними факторами групової та індивідуальної форм роботи. Юнаки і дівчата розвивають свою індивідуальність у спільному вирішенні творчих завдань, коли максимально залучається їх життєвий досвід і отримані знання.

Завдяки впровадженню інтерактивних методик учні старших класів здобудуть або поглиблять важливі вміння, наприклад, захищати свої права та свободи; критично оцінювати відповідність своїх вчинків, змінюючи свою думку в разі незаперечних аргументів іншого; здатність ставити себе на місце іншої людини; вміти вести діалог – обмін думками і враженнями, добирати переконливі аргументи на захист своєї позиції та ін.

Важливо підкреслити, що курс всесвітньої історії ХХ – початку ХХІ ст., який вивчається саме в старших класах має сприяти формуванню ціннісних установок особистості щодо загальнолюдських моральних норм, громадянських цінностей і ставлень, глибокому світоглядному розумінню гуманізму як первинної субстанції людських відносин у суспільному житті, формуванню активної життєвої позиції. Досягнення цієї мети передбачає подальше вдосконалення змісту та методів викладання курсу “Всесвітня історія” у старшій школі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа). – Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – 2001. – №22.
2. Державний стандарт базової середньої освіти. Освітня галузь “Суспільствознавство” / Освіта України. – 20 січня 2004. – №5.
3. Ладиченко Т. Всесвітня історія: 9 кл.: Підручник. – К.: А.С.К., 2003. – 352 с.
4. Адольф Гитлер. Новые факты. Редкие документы. Уникальные фотографии. – М.: АСТ-ПРЕСС, 1999. – 160 с.
5. Буллок А. Гитлер и Сталин: Жизнь и власть: В 2 т. Смоленськ: Русич, 1994. – Т.1. – 528 с. – Т.2. – 672 с.
6. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. / За ред. О.Пометун. – К.: А.С.К. 2006. – 192 с.
7. Пометун О. Енциклопедія інтерактивного навчання. – К., 2007. – 144 с.
8. Бондар В. Дидактика: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Либідь, 2005. – 264 с.

9. Захарова Е.Н. Методические рекомендации к изучению истории. – М.: Владос, 2001. – 160 с.
10. Страдлінг Р. Багаторакурсність у викладанні історії: посібник для вчителів. – Страсбург: Рада Європи. – 2007. – 64 с.
11. Штайнер-Хамсі Г. Історія, демократичні цінності і толерантність у Європі: з досвіду країн у стані демократичних перебудов. Симпозіум ради Європи. – Софія. – 1999. – 56 с.

УДК 371.3

О.О.Ліннік, В.О.Переухенко

НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА ЗАСАДАХ ГУМАННОЇ ПЕДАГОГІКИ

У статті проаналізовано сучасні педагогічні моделі, побудовані на засадах гуманної педагогіки, а також висвітлено умови реалізації гуманної педагогіки у практиці навчання молодших школярів.

Modern pedagogical models building on principles of humane pedagogic are analysed in the article, and also the terms of realization of humane pedagogic are reflected in training practice of junior schoolboys.

Сучасними документами про освіту утверджується пріоритет гуманізації освіти як створення максимально сприятливих умов для розкриття особистості. Головна мета національного виховання – формування особистісних рис громадянина України, передача молодому поколінню надбань духовної культури українського народу, його національної ментальності, відчуття своєї причетності до розбудови української держави. Гуманізація педагогічного процесу визначається власне змістом латинського слова „humanus”, що означає „людяний”, та має за мету формування особистості, максимальний розвиток її здібностей та обдарованості, усвідомлення загальнолюдських цінностей, гармонізацію стосунків людини і навколишнього середовища.

Метою цієї статті є аналіз сучасних педагогічних моделей, побудованих на засадах гуманної педагогіки, а також висвітлення умов реалізації гуманної педагогіки у практиці навчання молодших школярів.

Посиленою увагою до проблем гуманізму відзначається творчість українських мислителів та відомих педагогів: Г.Сковорода підніс істинно людське, духовне в людині, як визначний чинник; Т.Шевченко підкреслював, що конкретна людина є самоцінністю, а свобода – головною умовою людського буття; І.Франко вивчав шляхи досягнення ідеалу людської свободи та щастя; К. Ушинський, виявляючи турботу про сприятливий психічний стан дитини в умовах навчання, наполегливо відстоював ідею навчання дітей доступною материнською мовою; С. Русова вказувала на гуманістичну спрямованість рідної мови і літератури як невичерпного джерела навчання й виховання молоді.

Проте засновником гуманної педагогіки вважається педагог-новатор, доктор психологічних наук, керівник міжнародного центру гуманної педагогіки Ш. Амонашвілі. Педагогічна система виховання й навчання, розроблена Ш. Амонашвілі, базується на таких гуманістичних принципах, як віра в дитину, виховання творчістю та співпраця педагогів і дітей. Автор доводить, що завдання школи – перетворити заняття в школі на „уроки життя”, бо саме така організація навчально-виховного процесу допомагає дорослому направити енергію дитини на процес пізнання. Моральна основа успішної педагогічної діяльності – здатність педагога радіти успіхам інших, а також готовність прийти на допомогу.

На сучасному етапі провідні принципи гуманної педагогіки реалізуються в гуманно-особистісній технології Ш. Амонашвілі, В.Сухомлинського, а також у „Школі успіху й радості” С.Френе, „Школі для життя, через життя” Ж.-О. Декролі. Проаналізуємо педагогічні засади означених концепцій на предмет реалізації принципів гуманізму (табл. 1).